

Jerzy STARNAWSKI

PROJEKTOWANA „PIELGRZYMKA” ALEKSANDRA BRÜCKNERA DO CZĘSTOCHOWY

O zasługach Aleksandra Brücknera (21 I 1856 - 24 V 1939) jako odkrywcy znacznej części tekstów staropolskich, przede wszystkim średniowiecznych i siedemnastowiecznych, wiadomo powszechnie. Wiadomo, że nikt tak jak on nie przechadzał się po całej literaturze polskiej niby gospodarz po własnym podwórku. Ale też wyczerpująca monografia o twórczości naukowej Brücknera, na którą jak najbardziej zasłużył, wyświetli wiele szczegółów związanych z jego pracami, osadzi je w należyтым kontekście historycznym.¹ Wiele rozjaśni opublikowanie, bodaj w wyborze, zachowanej w bibliotekach nie tylko polskich korespondencji naukowej uczonego ze slawistami różnych środowisk uniwersyteckich.² Miał Brückner „kolegów po fachu”, tj. uczonych o nerwie szperackim przede wszystkim, również poza katedrami uniwersyteckimi. Takim był Hieronim Łopaciński (30 X 1860 - 24 VII 1906), nauczyciel łaciny i greki w rosyjskim gimnazjum w Lublinie, jeden z najbardziej czynnych w humanistyce polskiej pracowników naukowych „chałupniczych”. Warsztatem naukowym obok dość zasobnej biblioteki gimnazjalnej w Lublinie, był dlań księgozbiór własny, tworzony ze skromnych środków finansowych, dziś trzon główny i najcenniejszy Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie, chluby miasta.

¹Podstawowe dotąd prace o Aleksandrze Brücknerze to dzieło zbiorowe pt. *W Trzydziestolecie śmierci Aleksandra Brücknera*. (Sesja rocznicowa w Auli Collegium Novum UJ w Krakowie, dnia 31 maja 1969 r.). Kraków 1971. „Zeszyty Naukowe UJ” 270, Prace Historycznoliterackie z. 20. Red. tomu: Tadeusz Ulewicz; Władysław Berbelicki [oprac.] *Aleksander Brückner 1856-1939*.

²Nad wydaniem korespondencji A. Brücknera z profesorami krakowskiego środowiska naukowego pracuje Władysław Berbelicki. Dotąd ogłosił Listy Aleksandra Brücknera do Alberta Zippera, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1969 R. 19 s. 93 - 127. W pracy zbiorowej wymienionej w przyp. 1 opublikował artykuł pt. *Powiązania A. Brücknera z krakowskim środowiskiem naukowym* (s. 107-138).

W twórczości naukowej, uwieńczonej godnością członka korespondenta Akademii Umiejętności w Krakowie, co dla „poddanego rosyjskiego” wymagało wówczas zatwierdzenia dwu cesarzy, jako główny punkt programu wytyczył sobie Łopaciński publikowanie zapomnianych i nie wydanych tekstów dawnej polszczyzny. Program ten zainteresował oczywiście Brücknera, który przez lat kilkanaście korespondował z Łopacińskim, korzystał niejednokrotnie z jego pomocy przy poszukiwaniach naukowych, wzajemnie zaś opiekował się poczynaniami młodszego kolegi, udzielał mu rad i wskazówek. Zachowało się 40 listów Brücknera do Łopacińskiego z lat 1891 - 1897 i 1903, przechowywanych wśród rękopisów Biblioteki PAU, tymczasowo Biblioteki PAN. Oddział w Krakowie (sygn. 2273) w liczbie 37, jak również wśród rękopisów Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie (sygn. 606) - liczbie 3. Zespół został ogłoszony przez piszącego te słowa na łamach „Slavia Occidentalis”.¹³ Tupodajewydawcajedenzepizodówtej korespondencji, wiążący się z Jasną Górą.

Łopaciński przedstawił Brücknerowi w sierpniu 1893 roku, w liście nie zachowanym, plan wyjazdu swego do Częstochowy dla badania tamtejszych rękopisów, najprawdopodobniej klasztornych. W odpowiedzi Brückner pisał m.in.:¹⁴

Iwonicz, 19 sierpnia 93.

Szanowny Panie!

(...) Cieszą mnie też nowe zdobyczy (sic!) Pańskie; z niecierpliwością będę ich w „Pracach” wyczekiwał. Czy podróż do Częstochowy co nowego przyniesie, nie wiem; był tam i szukał Przędziecki,¹⁵ miakodekścaci/iński/głosamp/olskimi/XV wieku bez wartości - życzę i spodziewam się, że Pański plon będzie obfitszy. Za każde uwiadomienie o czymkolwiek z góry składam dzięki. Adres mój: w Iwoniczu do 15 - 20 września (...)

A.Br.

¹³Por. J. Starnawski: Czterdzieści listów Aleksandra Brücknera do Hieronima Łopacińskiego. Cz. 1. Listy 1-21. „Slavia Occidentalis” 1967 t. 26 s. 207-234; cz. 2. Listy 22-40. Ibid. 1971 t.28/29 s. 273-297.

¹⁴Rkps PAN, sygn. 2273 t. 1 k. 87 R. - 88 R.

¹⁵Aleksander Przędziecki (1814-26 XII 1871), historyk, wydawca Długosza. Szperał po wielu bibliotekach i w licznych pracach informował o wynikach swych poszukiwań (por. Cyprian Walewski: Spis bibliograficzny wszystkich pism Aleksandra Przędzieckiego... „Biblioteka Warszawska” 1872 R. 32 t. 2 s. 72-78). Rezultatem poszukiwań w zbiorach częstochowskich była praca Pieśń Bogurodzica wraz z notą z rękopismu częstochowskiego z końca wieku XV. Warszawa 1866.

Po paru tygodniach Łopaciński zaproponował Brücknerowi bliższą współpracę nad „obróbką” częstochowskich materiałów, na co z kolei otrzymał odpowiedź następującą: !6

Iwonicz, 9 września 93.

Szanowny Panie!

Za sporą wiązanek ciekawych wiadomości szczerze dziękuję. Myśl wspólnego opracowania zasobów częst/ow/skich bardzo mi się podobała - inna rzecz, czy ją zrealizujemy, choćby tak, że niekoniecznie równocześnie pracować tam byśmy mieli: każdy by swój dział mógł w różnych odstępach obrobić; lepiej nawet, nie zwrócilibyśmy zbytniej uwagi. !7 *Alæuræposterior.*

/.../ Ale wracam do projektu: nie mógłbym inaczej, chyba w kwietniu 94 r/oku/ do Częstochowy/ zawitać. Prosiłbym więc już teraz o łaskawą informację co do tych punktów: czy jest tam ludzki jaki hotel? czy dostęp do bibl/ioteki/ możebny? pod jakimi warunkami można by tam pracować, to znaczy, ile czasu pozwolą dziennie pracować, czy lokal bibl/ioteki/ ludzki? Nakoniec, czy to miesiąc odpowiedni /czy nie ma większych odpustów, pielgrzymek/ !?/.

Przepraszam, że narzucam Panu tyle pytań - od łaskawej odpowiedzi będzie zależało; nie, czy w 94 r/oku/ tam pewnie pojedę, ale czy ogółem projekt ten na serio traktować będę. Jeśli Pan znajdzie swobodną chwilkę, proszę o uwzględnienie wszystkich tych pytań. Listu będę oczekiwał we Lwowie, gdzie od 18 t/ego/ mies/iaça/ do 10 - 15 paźdz/iernika/ zabawię. /.../.

Oczywiście, odpowiedź Łopacińskiego dana Brücknerowi na zapytania postawione w cytowanym liście nie jest znana. Natomiast po sześciu tygodniach otrzymał on już z Berlina list Brücknera, w którym do zamierzonego przedsięwzięcia odnosi się *passus* następujący: !8

Berlin S. W. Lankwitzstr. 1

23.10.93.

Szanowny Panie !

/.../ Do Częstochowy nie pojedę - pozostaje więc Pańskim obowiązkiem wydobyć z niej, co się da - z radą i pomocą służyć będę jak zawsze. /.../.

A.Br.

⁶Rkps PAN, sygn. 2273 t. 1 k. 89 R. - 90 V.

⁷W badaniach prowadzonych w Petersburgu Brückner starał się „nie wkraczać” w dziedzinę młodszego kolegi.

⁸Rkps PAN, sygn. 2273 t. 1 k. 91 R. - 92 V.

Brückner, wycofawszy się z niewiadomych powodów z zamiaru odwiedzenia Częstochowy dla celów badawczych, zachęcał jednak w dalszym ciągu Łopacińskiego do „zapuszczenia sieci”. Wczesną wiosną roku następnego pisał doń:⁹

Berlin S.W. Lankwitzstr.

28.3. i 2.4.94.

Szanowny Panie !

/.../ W Częstochowie nie będę - cieszę się, że opracowanie r/ę/k/o/p/isów/cz/ę/st/o/ch/owskich/ Panu w udziale przypadnie; dostało się w najlepsze ręce /.../.

A.Br.

Być może, iż podróż Łopacińskiego do Częstochowy doszła do skutku w sierpniu tegoż roku. Świadczy o tym zakończenie listu Brücknera z końca lipca 1894:¹⁰

Berlin 30 lipca 94

Szanowny Panie!

/.../ - życzę pomyślnej kuracji i pięknych zdobyczy w Częstochowie, których upragniony wyczekuję.

Pański A.Br.

Była to już jednak ostatnia wzmianka o Częstochowie w zachowanej korespondencji Brücknera z Łopacińskim. Twórczość naukowa zarówno pierwszego jak i drugiego spośród wymienionych nie pozostawiła śladów wydobywania jakichś interesujących materiałów z zasobów częstochowskich.

Czy Brückner, który, wykładając przez tak wiele lat w Berlinie, z taką łatwością spędzał wakacje na terenie monarchii austrowęgierskiej, nie tylko w Iwoniczu, ale również często w Abbacji, który po odzyskaniu niepodległości Polski przyjazdy do Ojczyzny miał bardziej ułatwione, zawadził w swym życiu kiedykolwiek o Częstochowę? - na to pytanie oczywiście piszący te słowa odpowiedzieć nie umie.

⁹Rkps. PAN, sygn. 2273 t. 1, k. 93 R. - 94 V.

¹⁰Rkps. PAN, sygn. 2273 t. 1, k. 97 R. - 98 V.

Jerzy Starnawski

Alexander Brückner's Planned Pilgrimage to Częstochowa

Summary

Alexander Brückner's (1856-1939) contribution to discovering a large number of Middle Ages and seventeenth century manuscripts are well known. Brückner has a few „fellow explorers” and followers. One of them was Hieronim Łopaciński (1860-1906) from Lublin to whom Brückner wrote in 1893 about his planned visit to Częstochowa in order to do research in the Library of the Jasna Góra Monastery. His correspondence has been kept in the library of Polish Academy of Science (formerly, Polish Academy of Skills). Fragments of letters quoted here by the author come from that source.

¹ Por. np. S. Balcer, Problemy stylizacji w poezji i malarstwie (zagadnienia stylu poetyckiego) [w:] *Poetyka i historia*, pod red. J. Trzmińdrowskiego, Wrocław 1968, Z. Kłomkowski, Jak charakteryzować język osobisty [w:] *Składnia, stylistyka, podjęta jako język*, Warszawa 1982; S. Skaraczynska, Stylizacja językowa i jej miejsce w nauce o literaturze [w:] *Stylistyka polska. Wybór tekstów*, Warszawa 1971; A. Nowakowska, Stylizacja na język mówiony w polskiej powieści współczesnej. Zarys problematyki [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej*, pod red. T. Skaraczynskiej, Wrocław, Warszawa, Kraków 1978.

² A. Wilkoł, O języku i stylu „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza, Kraków 1976, s. 21.

³ Ibidem, s. 21.